

Musica practica

Pedagogika vs. praxe

- Aristides Quintilianus (3. stol. n. l.)
- teoretická a praktická znalost hudby

středověká pedagogika

- Guido Aretinus (Guido Monaco; 991/992 – 1050)
- Micrologus
- zavedení tetragramu, hexachordický systém, guidonianská ruka

Barokní teorie

- Johann Joseph Fux (1659/1660 – 1741)
- *Gradus ad Parnasum* (1725)

- Jean-Philippe Rameau (1683 - 1764)
- *Traité de l'harmonie* (1722)

Konzervatoře

- Paříž 1795
- Praha 1811
- Graz 1813
- Vídeň 1817
- Lipsko (ředitel Mendelssohn) 1843
- Mnichov 1846
- Berlín 1850
- okolo 1860 v Rusku a ve Spojených státech

Paříž

- *Conservatoire national supérieur de musique et de danse de Paris (Národní konzervatoř hudby a tance)*
- *composition théorique*
- *composition pratique*
- **Charles-Simon Catel (1773 – 1830)**
- *Traité d'harmonie (1804)*

Paříž

- Antonín Rejcha (Reicha; 1770 – 1836)
- *Cours de composition musicale (, ou traité complet et raisonné d'harmonie pratique)* (1818)
- *Traité de mélodie* (1814)
- Francois-Joseph Fétis
- *Traité complet de la théorie et de la pratique de l'harmonie* (1844)

Vídeň

- Simon Sechter (1788 – 1867)
- Generalbaßlehre (1830)
- *Die Grundsätze der musikalischen Komposition* (1853–54)

Německo

- Jacob Gottfried Weber (1779 – 1839)
- *Versuch einer geordneten Theorie der Tonsetzkunst*, 4 Bd. (1817 – 21, 1824)
- *Allgemeine Musiklehre zum Selbstunterricht für Lehrer und Lernende* (1822)
- Adolf Bernhard Marx (1795 – 1866)
- *Allgemeine Musiklehre* (1839)
- základní tónový materiál
- Rytmus
- Lidský hlas a nástrojové studium
- Základní formální uspořádání
- Teorie formy v umělecké hudbě
- Přednes (interpretace) s appendixem hry z partitur
- Hudební výchova

A. B. Marx

- *Die Lehre von der musikalischen Komposition* (1837–1847)
- (Johann Heinrich Pestalozzi)

Německo

Lipsko

- **Moritz Hauptmann** (1792 – 1868)
- *Die Natur der Harmonik und der Metrik: zur Theorie der Musik.* Nachdr. der Ausg. Leipzig, Breitkopf und Härtel, 1853
- **Ernst Friedrich Richter** (1808 – 1879)
- *Lehrbuch der Fuge* (1859)
- *Lehrbuch des einfachen und doppelten Kontrapunkts* (1872)
- *Katechismus der Orgel*

Německo

Lipsko

- **Salomon Jadassohn** (1831 – 1902)
- *Die Formen in den Werken der Tonkunst*
- *Instrumentationslehre*
- *Harmonielehre*
- *Contrapunkt*
- *Generalbass*
- *Kanon und Fuge*

Německo

Lipsko

- **Hugo Riemann** (1849 – 1919)
- *Handbuch der Harmonielehre* (1882)
- *Vereinfachte Harmonielehre; oder, Die Lehre von den tonalen Funktionen der Akkorde* (1893)

České země po roce 1850

- **Jakub Jan Ryba (1765 – 1815)**
- *Počáteční a všeobecné základové ke všemu umění hudebnému, 1817*

- **Josef Förster (Foerster) (1804 – 1892)**
- *Navedení k generálnímu basu (1835)*

- **Jan Nepomuk Škroup (1811 – 1892)**
- *Počátkové hudební, 1850*

- **František Blažek (1815 – 1900)**
- *Theoreticko-praktická nauka o harmonii pro školu a dům, 1866, 1878*

České země

- Riegrův slovník naučný
(1860 – 1874)
- **Josef Leopold Zvonář** (160 hesel)
- Hudební časopisectví

Univerzita

- **August Wilhelm Ambros (1816 – 1876)**
- **Guido Adler (působil 1885 – 1888)**
- **Ernst Mach (1838 – 1916, působil 1867 – 1895)**
- *Einleitung in die Helmholtz'sche Theorie, populär für Musiker dargestellt* (Graz 1866)
- **Carl Stumpf (působil 1879 – 1884)**
- přednášky *Prinzipien der Aesthetik* a (1883) *Tonpsychologie*
- **Otakar Hostinský (1847 – 1910)**
- *Die Lehre von den musikalischen Klängen. Ein Beitrag zur aesthetischen Begründung der Harmonielehre* (1879)

- Hostinský
- *Nové dráhy vědecké nauky o harmonii* (1887)

Varhanická škola v Praze

zal. 1830 (součásí konzervatoře od 1890)

Fr. Blažek

F. Z. Skuherský (1830 – 1892)

- O formách hudebních, Praha 1873, ²1884, též německy
- Nauka o skladbě hudební, 4 sv., Praha 1880–84;
- Varhany, jejich zařízení a zachování, Praha 1884;
- Velká theoreticko-praktická škola na varhany (Orgelschule), Praha 1884, ²1949;
- Nauka o harmonii hudební na vědeckém základě (též německy), 1885;
- Staročeské chorály, 1887.

Pražská konzervatoř od. 1811

Dionys Weber, Johann Friedrich Kittl, Josef Krejčí (1865)

Reforma studia 1889/1890

Karel Knittl (1853 – 1907)

Nauka o skladbě homofonní (1897)

Skuherský

Karel Stecker (1861 – 1918)

Všeobecné dějiny hudby ve dvou svazcích (1892, 1903)

Hudební formy (1905)

Varhanická škola v Brně 1881

Harmonické teorie

- **Nauka o generálním (číslovaném) basu**
- **Teorie fundamentálního basu**
- **Teorie stupňů (Stufentheorie)**
- **Funkční teorie (Funktionstheorie)**

Generálbas

- it. basso continuo, něm. Generalbaß, Generalbasslehre, angl. thoroughbass, fr. Basse continue
- Bas může být opatřen číslicemi, jež tyto intervaly označují vzestupně od primy
- **Johann David Heinichen** udává 12 značek: *Neu erfundene und Gründliche Anweisung ... zu vollkommener Erlernung des General-Basses* (1711)
- **J. Ph. Rameau** 62 značek: *Dissertation sur les différentes méthodes d'accompagnement pour le clavecin, ou pour l'orgue*, Paris 1732
- *basso senza cifre*: oktávové pravidlo, *regola dell'ottava*, La Règle de l'Octave, die Oktavregeln

Teorie fundamentálního basu

basso fondamentale

- *basso continuo vs. basso fondamentale*
- 1) akordický pohyb je založena na přirozené nutnosti rozvést disonance
- 2) základní akordy jsou tvary, které sestávají z velké a malé tercie. Pohyb fundam. basu je přijatelný pouze po terciích a kvintách a obratech těchto intervalů
- 3) kvintsextakord IV. stupně má dvojí využití (*double emploi*)
- **Jean-Philippe Rameau** (1683 – 1764)
- **Friedrich Wilhelm Marpurg** (1718 - 1795), *Systematische Einleitung in die musicalische Setzkunst nach den Lehrsätzen des Herrn Rameau* (1757)
- **Johann Philipp Kirnberger** (1721-1783), *Kunst der reinen Satzes in 2 Teilen* (1771/76-79)
- **Heinrich Christoph Koch** (1749 – 1797), *Handbuch bey dem Studium der Harmonie* (1811)
- **Simon Sechter**, *Grundsätze der musikalischen Komposition* (1853/54)

Teorie stupňů

Stufenlehre, Stufenbezeichnung

- Georg Joseph (Abbé) Vogler (1749 – 1814)
- Gottfried J. Weber (1779 – 1839)
- Ernst F. Richter (1808 – 1879), *Lehrbuch der Harmonie* (1853)
- Arthur Joachim von Oettingen (1836 – 1920)
- Ludwig Thuille (1861 – 1907)/ Rudolf Louis (1870 – 1914), *Harmonielehre* (1910)

funkční teorie

Funktionstheorie

- Riemannova *funkce* (význam, účel) se projevuje působení jednotlivého akordu v rámci harmonie (*harmonische Gesamtheit*) a ve vztahu k harmonickému centru (T). Funkce vzniká nezávisle na vedení hlasů a působí (s ohledem na časový průběh, s proudem hudby) především směrem dopředu (občas i zpětně). Jedná se o kategorii, jež se uskutečňuje teprve v lidské paměti (myšlení). Je podmíněna možností paměti a očekávání posluchače (odpovídá hudebnímu slyšení).

Riemann

Karl Wilhelm Julius Hugo

- (* 18. červenec 1849 Großmehlra b. Sondershausen, † 10. červenec 1919 Leipzig)
- 1868 Univerzita Berlín
- 1870/71
- 1874 učitel klavíru a dirigent v Bielefeld
- 1878 habilitace na lipské univerzitě (Studien zur Geschichte der Notenschrift)
- 1878 - 1880 privátní docent v Lipsku
- 1881 – 1890 konzervatoř Hamburk (Brahms)
- 1890 tři měsíce, konzervatoř v Sonderhausen (Max Reger)
- 1881 - 1890 konzervatoř Wiesbaden (Hans Pfitzner)
- 1901, 1905 Univerzita Lipsko

- *Musikalische Syntaxis. Grundriß einer harmonischen Satzbildungslehre* (Leipzig, 1877)
- *Studien zur Geschichte der Notenschrift* (Leipzig, 1878)
- *Skizze einer neuen Methode der Harmonielehre* (Leipzig, 1880); od 2. vydání 1887 jako *Handbuch der Harmonielehre*
- *Musik-Lexikon* (Leipzig, 1882); fertiggestellt und bearbeitet von [Alfred Einstein](#) (Berlin, 9. Auflage 1919; 11. Auflage 1929); als *Riemann-Musik-Lexikon*, 5 Bände, herausgegeben von [Wilibald Gurlitt](#), [Hans Heinrich Eggebrecht](#) und [Carl Dahlhaus](#) (Mainz, 12. Auflage 1959-1975)
- *Die Natur der Harmonik* (Leipzig, 1882)
- *Wie hören wir Musik? Drei Vorträge* (Leipzig, 1888)
- *Große Kompositionslehre*, 3 Bände, Band 1: *Der homophone Satz* (Berlin/Stuttgart, 1902), Band 2: *Der polyphone Satz* (Berlin/Stuttgart, 1903), Band 3: *Der Orchestersatz und der dramatische Gesangstil* (Stuttgart, 1913)

- *Geschichte der Musiktheorie im IX.-XIX. Jahrhundert* (Berlin, 1898)
- *L. van Beethovens sämtliche Klavier-Solosonaten*, 3 Teile (Berlin, 1918, 1919, 1919)

- **Dualismus, dur/moll**
- Dur: „hell und kräftig sich erhebend“
- Moll: „schwermütig und ernst auf die Tiefe weisend“

- **Musikalische Logik (1873)**
- **Musikalische Syntaxis (1877)**

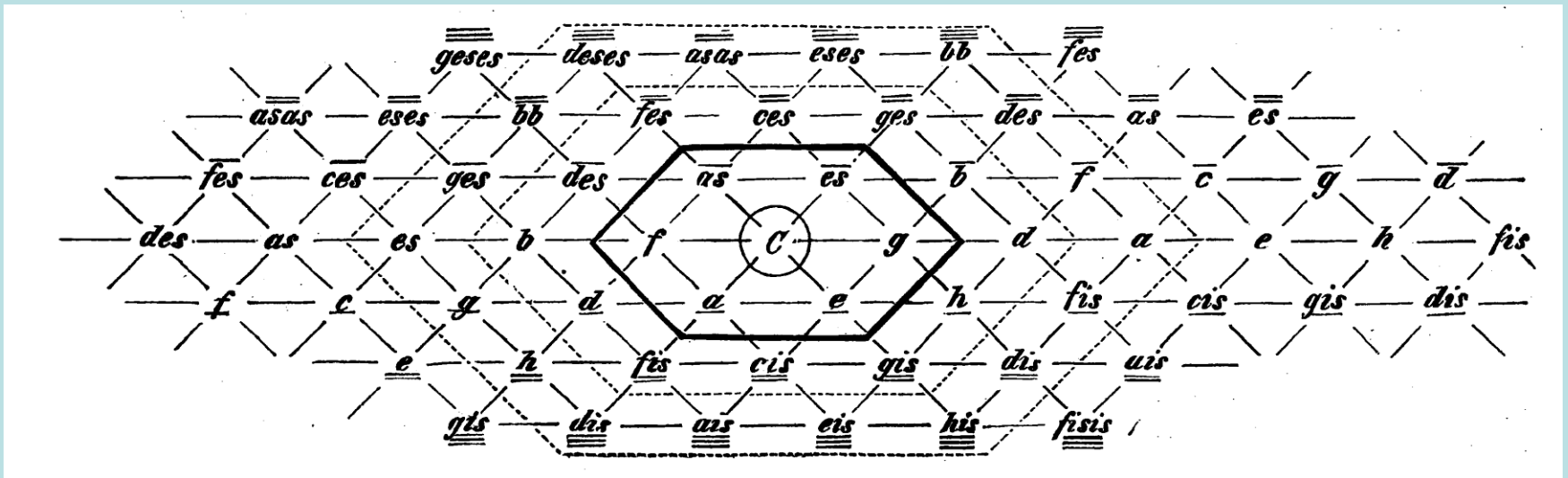
I IV I V I
(V₄⁶ — ⁵/₃)

Thesis Antithesis Synthesis

- Tón c, jenž je nejprve uveden samostatně, lze chápat jako samostatný tón c, připravený jako durový či mollový akord zaujmout řadu příbuzností, které zatím nejsou uskutečněny. Budoucí akord c+ či oc [c+ jako c – e – g, oc čteno odshora jako jako c – a – f] není původně vztažen k žádnému jinému akordu a je vnímán samostatně jako akord c+ či oc uzpůsobený k velkému množství durových či mollových příbuzností. Podobně lze chápat tezi jednoduše jako tezi, jako akord, jenž se stává sjednotitelem vztahů určitého množství akordů, aniž by tím dopředu omezil další možné vztahy. Akord zdůrazněný tezí se může později stát hlavním akordem tóniny, centrem tonality, určující postavení všech akordů periody nebo dokonce i celé skladby. Stejně tak i jiný akord, jehož postavení je nejprve antitetické či syntetické ve vztahu k hlavní tónice, se může později stát centrem tonality.“
- (Riemann 1877:50)

- Hostinsky, Die Lehre von den musikalischen Klängen (1879)

- Klangvertretung

- Scheinkonsonanz

- Funkce (T, S, D)
- *Die Neugestaltung der Harmonielehre* (1891)

Heinrich Schenker

1868-1935

Neue musikalische Theorien und Phantasien,

- I: *Harmonielehre*, Stuttgart – Berlin: J. G. Cotta'sche Buchhandlung Nachfolger, 1906, 21908 • repr. Wien: Universal-Edition, 1921, 1978 • angl. překl. Elisabeth Mann-Borgese, *Harmony*, Chicago: Chicago University Press, 1954, 1980) • repr. Cambridge (MA): MIT Press, 1973.
- II /1: *Kontrapunkt: Cantus Firmus und zweistimmiger Satz*, Stuttgart: J. G. Cotta'sche Buchhandlung Nachfolger, 1910
- II /2: *Kontrapunkt: Drei und mehrstimmiger Satz. Übergänge zum freien Satz*, Wien: Universal-Edition, 1922
- III : *Der freie Satz*, Wien: Universal-Edition, 1935 • upr. vyd. Oswald Jonas (ed.), Wien: Universal-Edition, 1956 angl. překl. Ernst Oster, *Free Composition (Der freie Satz)*, New York: Longman, 1979 • repr. New York: Pendragon, 2001.

- *Ein Beitrag zur Ornamentik als Einführung zu Ph. Em. Bachs Klavierwerken, mitumfassend auch die Ornamentik Haydns, Mozarts u. Beethovens etc.* Wien: Universal-Edition, 1904, 1908
- (pseud. Artur Niloff), *Instrumentations-Tabelle, mit einer Einführung*, Wien: Universal-Edition, 1908, 1909, 1912
- *Beethovens Neunte Sinfonie. Eine Darstellung des musikalischen Inhaltes Unter fortlaufender Berücksichtigung auch des Vortrages und der Literatur*, Wien – Leipzig: Universal-Edition, 1912

- **1921-1924 Universal-Edition (pod označením fiktivního vydavatelství Tonwille-Flugblätterverlag)**
- *Der Tonwille. Flugblätter zum Zeugnis unwandelbarer Gesetze der Tonkunst einer neuen Jugend dargebracht*
- *(Vůle tónu: Listy dosvědčující neměnné zákony hudby určené mladým od Heinricha Schenkera)*

- **1925, 1926 a 1930 Drei Masken Verlag**
- *Das Meisterwerk in der Musik. Ein Jahrbuch, 1, München: Drei Masken Verlag*

- *Klavierwerke von Philipp Emanuel Bach. Neue kritische Ausgabe, 2 sv.*, Wien: Universal-Edition, 1902-1903
- *Die letzten fünf Sonaten von Beethoven. Kritische Ausgabe mit Einführung und Erläuterung [Erläuterungsausgabe]: Op. 109*, Wien: Universal-Edition, 1913
- *Následující Sonáty* 1914, 1915, 1920
- *Sämtliche Klaviersonaten von Ludwig van Beethoven nach den Autographen rekonstruiert*, Wien: Universal-Edition, 1921-1923 • repr. Erwin Ratz (ed.), Wien: Universal-Edition, 1947

- Stufe
- Schichtenlehre
- Uralinie
- Ursatz
- Prolongace
- Diminuce

Kontrapunkt

- Čistá věta (reiner Satz)/kontrapunkt/polyfonie

- Johann Joseph Fux (1660-1741) *Gradus ad Parnassum* (1725),
- překl. něm. 1742, it. 1761

- Joh. Ph. Kirnberger (1721 – 1783) *Die Kunst des reinen Satzes in der Musik* (1771-1779)
- *Gedanken über die verschiedenen Lehrarten in der Komposition als Vorbereitung zur Fugenkennntnis* (1782)

- Johann Georg Albrechtsberger (1736 – 1809)
- ***Gründliche Anweisung zur Composition mit deutlichen und ausführlichen Exempeln, zum Selbstunterrichte, erläutert; und mit einem Anhange: Von der Beschaffenheit und Anwendung aller jetzt üblichen musikalischen Instrumente*** (Breitkopf, Leipzig 1790)
- Anton Reicha/Antonín Rejcha (1770 – 1836)
- *Traité de haute composition musicale I/II*, Paris 1824
- (Czerny, *Abhandlung von der höheren musikalischen Composition oder vom Contrapunkt, den Imitationen und den Canons*)

- Knud Jeppesen (1892 – 1974)
- *Die Dissonanzbehandlung bei Palestrina* (diss., Univ.-Wien, 1922)

Forma/Formenlehre/morfologie

- Johann Mattheson (1681–1764)
- *Der vollkommene Kapellmeister* (1739)

- Heinrich Christoph Koch (1749 –1816)
- *Versuch einer Anleitung zur Composition* (3.sv.1782-1793)
- *Musikalisches Lexikon* (1802)

- Adolf Bernhard Marx (1795 – 1866)
- *Lehre von der musikalischen Komposition*, 1837–1847

- Hugo Riemann, *Grundriss der Kompositionslehre (Musikalische Formenlehre)*, 1905

- Arnold Schönberg, *Fundamentals of Musical Composition*, 1967
- Erwin Ratz (1898 - 1973), *Einführung in die musikalische Formenlehre. Über Formprinzipien in den Inventionen J.S. Bachs und ihre Bedeutung für die Kompositionstechnik Beethovens* (Universal Edition, Wien 1951)
- Donald Francis Tovey, *Essays in Musical Analysis*, 6 Bd., London 1935–1939